

ขนาดตัวอย่างสำหรับการทดลองเชิงเปรียบเทียบทั่วไป (Sampling Sizes for Simple Comparative tests)

รศ.ดร.ภก.เพียรกิจ แดงประเสริฐ
วิทยาลัยเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้ผู้อ่านสามารถ

1. อธิบายทฤษฎีที่ใช้ในการกำหนดขนาดของตัวอย่างสำหรับการทดลองเชิงเปรียบเทียบทั่วไป
2. คำนวณขนาดตัวอย่างสำหรับการทดลองเชิงเปรียบเทียบทั่วไป
3. นำวิธีการเลือกขนาดตัวอย่างไปใช้ได้เหมาะสม

บทคัดย่อ

การเลือกขนาดตัวอย่าง (sample size) เพื่อใช้สำหรับการทดลองเชิงเปรียบเทียบทั่วไป (simple comparative tests) เพื่อเปรียบเทียบผลการทดลองว่าแตกต่างจากค่าที่กำหนดเป็นมาตรฐานอย่างมีนัยสำคัญมากหรือน้อยเพียงใด จำเป็นต้องอาศัยหลักสถิติความน่าจะเป็น (probability) ช่วยในการคำนวณหาขนาดของตัวอย่างที่มีจำนวนที่เหมาะสม เพื่อประกันได้ว่าสามารถแปลผลการทดลองได้อย่างแม่นยำ ที่ระดับความน่าจะเป็นที่มีค่าสูงพอตามที่กำหนดขึ้น ถ้าต้องการความแม่นยำในการเปรียบเทียบผลการทดลองมากขึ้น ก็จำเป็นต้องใช้ขนาดตัวอย่างจำนวนมากขึ้น การใช้หลักสถิติความน่าจะเป็น สามารถช่วยในการกำหนดจำนวนตัวอย่างที่ต้องการให้มีขนาดน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ที่จะทำให้การแปลผลการทดลองมีความน่าจะเป็นสูงสุดตามต้องการ ขนาดของตัวอย่างที่กำหนดขึ้นจะมีจำนวนมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับระดับความน่าจะเป็นที่ต้องการให้การแปลผลมีความแม่นยำ ตลอดจนค่าของความแตกต่างที่กำหนดขึ้นว่าถ้าเกินกว่านี้ถือว่ามีความสำคัญ (practically significant difference) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ของประชากร ที่ทำการตรวจวัดซึ่งถือว่ามีกระจายตัวแบบปกติ (normal distribution) บทความนี้กล่าวถึงวิธีการคำนวณหาขนาดตัวอย่างสำหรับการทดลองเชิงเปรียบเทียบโดยทั่วไป โดยอธิบายถึงที่มาของสูตรที่ใช้ใน

การกำหนดขนาดตัวอย่าง และตัวอย่างของการนำสูตรดังกล่าวไปใช้ในการทดลองเชิงเปรียบเทียบในกรณีต่าง ๆ

คำสำคัญ : ขนาดตัวอย่าง การทดลองเชิงเปรียบเทียบทั่วไป ความน่าจะเป็น

บทนำ

ในการทดลองทางวิทยาศาสตร์มักจะมีคำถามเรื่องขนาดของตัวอย่าง (sample size) ที่จะใช้ในการทดลอง เนื่องจากต้องการข้อมูลที่เพียงพอจากการทดลองโดยใช้จำนวนของตัวอย่างที่น้อยที่สุด เพื่อที่จะสามารถตอบคำถามของวัตถุประสงค์ของการทดลองได้ ซึ่งทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายและลดระยะเวลาในการดำเนินการทดลอง โดยทั่วไปการคำนวณหาขนาดของตัวอย่างในการทดลองเชิงเปรียบเทียบซึ่งเกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่าง 1 กลุ่มที่เปรียบเทียบผลการทดลองกับค่าที่กำหนดค่าหนึ่ง หรือ 2 กลุ่มที่เปรียบเทียบผลการทดลองระหว่างกลุ่มว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ สามารถทำได้โดยใช้ความรู้เกี่ยวกับค่าระดับความมีนัยสำคัญคือค่า α และ β ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) และค่าความแตกต่างที่วัดได้ที่กำหนดขึ้นมามีนัยสำคัญในทางปฏิบัติ (practically significant, Δ) ในการคำนวณหาขนาดของตัวอย่าง

อย่างไรก็ตามในบางสถานการณ์การเลือกขนาดของตัวอย่างมีข้อจำกัด อาจเนื่องมาจากกำหนดไว้โดยข้อกำหนดที่เป็นทางการ (official specifications) ข้อบังคับ (regulations) ข้อจำกัดด้านค่าใช้จ่าย และ/หรือการมีอยู่ของหน่วยตัวอย่าง (sample units) เช่น ผู้ป่วย จำนวนชิ้นที่ผลิตขึ้น (manufacturing items) สัตว์ทดลอง เป็นต้น ตัวอย่างของการทดสอบที่กำหนดขนาดตัวอย่างให้คงที่ได้แก่การทดสอบความสม่ำเสมอของตัวยา (content uniformity) ตาม USP

ในกรณีของการทดลองทางคลินิกที่มีค่าใช้จ่ายเป็นข้อจำกัดหลัก ทำให้จำเป็นต้องจำกัดจำนวนผู้ป่วยที่ใช้ในการทดลอง เป็นเหตุให้การทดลองมีความไว (sensitive) ต่อการจำแนกความแตกต่างลดลง และเป็นการยากที่จะจำแนกหาความแตกต่างทางสถิติของการเปรียบเทียบการรักษา (comparative treatment) ถ้าเกิดขึ้นจริง ดังนั้นการพิจารณาหาขนาดของตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองทางคลินิกแบบเปรียบเทียบ (comparative clinical trials) จึงมีความสำคัญ เพราะการทดลองที่มีขนาดใหญ่เกินไปอาจทำให้แปลผลความแตกต่างที่มีค่าน้อยซึ่งไม่มีนัยสำคัญทางคลินิกว่ามีนัยสำคัญ ในขณะที่การทดลองมีขนาดเล็กมักจะแปลผลความแตกต่างที่มีนัยสำคัญทางคลินิกไปว่าไม่มีนัยสำคัญ ด้วยเหตุนี้การเลือกขนาดของตัวอย่างที่เหมาะสมจึงสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการทดลองทางคลินิก เพื่อให้มีทั้งความปลอดภัยและมีประสิทธิผล (efficacy)

หลักการเลือกขนาดตัวอย่างสำหรับการทดลองเชิงเปรียบเทียบทั่วไป¹

ในการทดลองเชิงเปรียบเทียบทั่วไปจะตั้งสมมติฐานสำหรับการทดลองดังนี้

$$H_0: \Delta = 0$$

$$H_a: \Delta > 0$$

โดยที่ Δ คือความแตกต่างของผลการทดลองที่มีนัยสำคัญที่กำหนดขึ้นค่าหนึ่ง

ถ้ากำหนดว่าค่าความแตกต่างของการทดลองที่กำหนดขึ้น (Δ) ทำให้เกิดการยอมรับ H_0 คือยอมรับว่าความแตกต่างดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95% จะมีโอกาสหรือความเสี่ยงเท่ากับ 5% ที่จะ

สรุปผิด คือสรุปว่าความแตกต่างของผลการทดลองที่กำหนดค่าขึ้นนั้นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ แต่ความจริงแล้วไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ระดับความน่าจะเป็นที่ยอมให้เกิดความเสี่ยงที่จะสรุปผิดคือค่าระดับ α [หมายถึง ค่าระดับนัยสำคัญ (significance level; α)] ซึ่งต้องการให้มีค่าความเสี่ยงน้อยที่สุด โดยทั่วไปจะกำหนดไว้ที่ 5%

จากนั้นกำหนดให้ความน่าจะเป็นที่ค่าความแตกต่างของการทดลองที่กำหนดขึ้นคือค่า Δ ดังกล่าวจะมีนัยสำคัญจริงที่ระดับความน่าจะเป็นสูง เช่น 90% ดังนั้นมีโอกาสหรือความเสี่ยงที่จะสรุปผิด คือสรุปว่าค่าความแตกต่างดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญแต่ความจริงแล้วมีนัยสำคัญเท่ากับ 10% ระดับความเสี่ยงดังกล่าวคือค่าระดับ β ซึ่งต้องการให้มีค่าต่ำ สำหรับความน่าจะเป็นที่สรุปถูกต้องว่าค่าความแตกต่างของการทดลองที่กำหนดขึ้นมีนัยสำคัญจริงเรียกว่า power ซึ่งเท่ากับ $1 - \beta$

การที่จะกำหนดค่า Δ ที่จะให้ระดับค่า α และ β มีค่าต่ำตามที่ต้องการได้ จำเป็นต้องทราบค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ของผลการทดลอง เพื่อนำมาคำนวณหาว่าจำเป็นต้องเลือกขนาดของตัวอย่าง (n) เท่ากับเท่าไรเพื่อที่จะได้ค่า Δ , α และ β ตามที่กำหนด

การเลือกขนาดของตัวอย่างที่ถูกต้องสำหรับการทดลองเพื่อเปรียบเทียบอย่างง่ายนั้น จำเป็นต้องมีข้อมูล เพื่อใช้ในการคำนวณหาขนาดของตัวอย่างสำหรับตอบจุดประสงค์ของการทดลอง ข้อมูลดังกล่าวได้แก่

1. ต้องกำหนดค่าระดับ α คือ ความเสี่ยงในการสรุปว่าผลจากการทดลองที่เกิดขึ้น (treatment) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงไม่แตกต่าง ระดับความมีนัยสำคัญนี้มักนิยามกำหนดไว้ที่ 5% ($\alpha = 5\%$)
2. กำหนดค่าความแตกต่างที่วัดได้ที่ถือว่ามีความสำคัญในทางปฏิบัติ (Δ) (practically significant difference, Δ) อย่างระมัดระวัง โดยดูจากขนาดของผลกระทบของความแตกต่างดังกล่าว เช่น ในการเปรียบเทียบเวลาที่ตัวอาสาละลาออกมา 90% จากตำรับยาเม็ด 2 ตำรับ ความแตกต่าง 1 หรือ 2 นาที ถือได้ว่าไม่มีความหมายอะไร แต่ความแตกต่าง 10 หรือ 20 นาที ถือได้ว่าจะมีผลกระทบตามมาในแง่ของการดูดซึมของยา
3. กำหนดค่าความผิดพลาดเท่ากับ β สำหรับค่า Δ ที่กำหนดขึ้น ถ้ามีความแตกต่างเท่ากับหรือมากกว่า Δ ขึ้นไปถือได้ว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ความน่าจะเป็นเท่ากับ $1 - \beta$ ดังนั้น β คือความเสี่ยงหรือความน่าจะเป็นในการสรุปผิดว่าข้อมูลของการทดลองที่ทำกับหรือมากกว่าค่า Δ ดังกล่าวไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วข้อมูลทั้งสองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ กำหนดค่า β และ Δ ก่อนเริ่มการทดลอง โดยมักจะกำหนดค่า β ไว้ที่ระหว่าง 5 และ 20% อย่างไรก็ตามถ้าผลจากการสรุปเกี่ยวกับความแตกต่างที่มีนัยสำคัญดังกล่าวนี้มีผลที่สำคัญตามมา เช่น อาจทำให้ละเลยต่อการรักษาในโรคร้ายแรง ใน

กรณีนี้อาจต้องกำหนดให้ค่า β มีค่าน้อยถึง 1% เพื่อให้ไม่เกิดความผิดพลาดในการละเลยถึงนัยสำคัญของความแตกต่าง

4. ความรู้เกี่ยวกับค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) สำหรับการทดสอบนัยสำคัญ (significant test) เป็นสิ่งจำเป็น ถ้าไม่มีข้อมูลของความเบี่ยงเบน อาจต้องใช้การคาดคะเนที่เป็นผลจากการศึกษา

การพิจารณาขนาดตัวอย่างของการทดลองเปรียบเทียบทั่วไปสำหรับตัวแปรที่มีการกระจายแบบปกติ^{1,2,3}

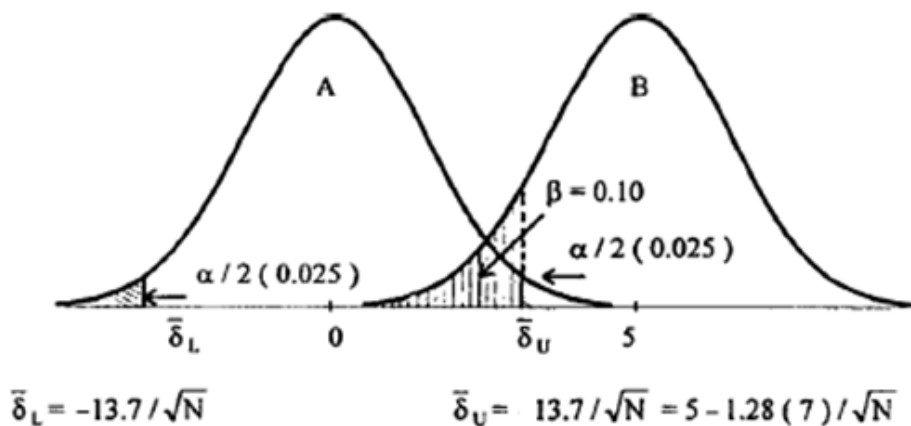
รูปที่ 1 แสดงความแตกต่างของความดันโลหิต (blood pressure) โดย Curve A เป็น H_0 โดยที่จะมีค่าความแตกต่างของความดันระหว่างกลุ่มที่ได้รับยาจริง (test) กับ กลุ่มที่ให้ยาหลอก (placebo) เท่ากับ 0 และมีค่า $\sigma = 7$ mmHg ถ้ากำหนดค่า $\alpha = 0.05$ (ระดับความน่าจะเป็นในการปฏิเสธ H_0 เท่ากับ 5%) จะได้ค่า ระดับความเชื่อมั่น (confidence level; Z) เท่ากับ 1.96 (รูปที่ 2) ซึ่งการที่จะได้ค่านี้นี้จำเป็นต้องมีค่าที่แตกต่างกันไปจากค่าเฉลี่ย (mean difference, $\bar{\delta}$) ที่สอดคล้องกับค่า Z ดังกล่าว ซึ่งคำนวณได้จากสูตร

$$Z = \frac{\bar{\delta} - \Delta}{\sigma/\sqrt{N}} = \frac{\bar{\delta} - 0}{7/\sqrt{N}}$$

ดังนั้นคำนวณหาความแตกต่าง $\bar{\delta}$ ที่จะทำให้ได้ค่า $Z = 1.96$ ได้จากสูตร

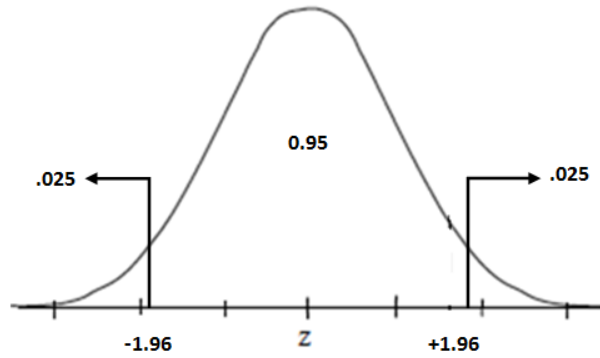
$$|\bar{\delta}| \geq \frac{\sigma Z}{\sqrt{N}} = \frac{7(1.96)}{\sqrt{N}} = \frac{13.7}{\sqrt{N}}$$

โดย $N =$ จำนวนตัวอย่าง

รูปที่ 1. แผนภาพอธิบายการคำนวณขนาดของตัวอย่าง โดยมีพื้นฐานจากการกำหนดค่า α , β , Δ และ σ :

$$\alpha = 0.05, \beta = 0.10, \Delta = 5, \text{ และ } \sigma = 7; H_0: \Delta = 0, H_a: \Delta = 5^1$$

รูปที่ 2. ค่า Z ที่สอดคล้องกับความน่าจะเป็นที่จะยอมรับ H_0 เท่ากับ 95% และความน่าจะเป็นที่จะปฏิเสธ H_0 เท่ากับ 5% เป็นลักษณะของ two-sided test²

ถ้าค่า $\bar{\delta}$ มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ $13.7/(\sqrt{N})$ หรือมีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ $-13.7/(\sqrt{N})$ แล้วจะปฏิเสธ H_0 คือความแตกต่างที่สังเกตพบมีนัยสำคัญ

ถ้ากำหนดให้ในการทดลองนี้ยอมรับให้ความแตกต่างที่สังเกตพบ (Δ) เท่ากับ 5 mmHg เป็นระดับที่มีนัยสำคัญในทางปฏิบัติ Curve B แสดงถึงการกระจายของความแตกต่างของความดันที่ปฏิเสธ H_0 คือ alternative H_a : $\Delta = 5$ เป็นความจริง คือมีนัยสำคัญ

การยอมรับ H_a คือยอมรับว่าผลต่างของความดันเท่ากับ 5 mmHg มีนัยสำคัญจริง ที่ระดับความเชื่อมั่นหนึ่ง ในกรณีนี้กำหนดค่า β เท่ากับ 0.10 เท่ากับว่ามีความน่าจะเป็นเท่ากับ 90% ที่จะสรุปว่าค่าความแตกต่างของความดันเท่ากับ 5 mmHg มีนัยสำคัญจริง และมีความน่าจะเป็น 10% ที่จะเกิดความผิดพลาดในข้อสรุปดังกล่าว คือไม่ยอมรับ H_a ทั้งที่ในความจริงผลต่างของความดันเท่ากับ 5 mmHg นั้นมีนัยสำคัญ ดังนั้นถ้ากำหนดให้ความแตกต่างของความดันที่เพิ่มขึ้นเท่ากับ 5 mmHg เป็นผลที่ถือว่ามีความนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 90% ($1 - \beta$) แล้วโอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดมีเพียง 10% ($\beta = 0.1$)

จากรูปที่ 1 พื้นที่ปฏิเสธ H_0 คือบริเวณที่พบว่าความแตกต่างของความดันที่เกิดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ($\Delta > 0$) ไปตกอยู่ในบริเวณที่ยอมรับว่าความแตกต่างระหว่างความดันที่ 5 mmHg ($\Delta = +5$) ถือว่ามีความนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 90% ($1 - \beta = 0.9$) ดังนั้นสามารถกำหนดค่าความดันที่เพิ่มขึ้น 5 mmHg ว่าเป็นขอบเขตที่แสดงถึงการเพิ่มความดันอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ที่ระดับความเชื่อมั่น 90% โดยมีค่า $\alpha = 0.05$ และ $\beta = 0.10$ ได้ โดยมีค่า $\bar{\delta}_U$ ในรูปเป็นค่าเดียวกันในเทอมของค่าสัมบูรณ์ $|\bar{\delta}|$

ถ้ากำหนดค่า β เท่ากับ 10% หรือ 0.10 ดังนั้นบริเวณที่ปฏิเสธ H_a แต่ยอมรับ H_0 จึงแทนด้วยพื้นที่ของ curve B ที่มีค่าน้อยกว่า $\bar{\delta}_U$ ของ curve A คือน้อยกว่า $13.7/\sqrt{N}$ เมื่อ $\Delta = 5$ จากการหาค่า Z สำหรับความ

น่าจะเป็นเท่ากับ 0.90 ที่จะยอมรับ H_a และความน่าจะเป็นเท่ากับ 0.10 ที่จะปฏิเสธ H_a ซึ่งเป็น one-sided test พบว่าเท่ากับ -1.28 (รูปที่ 3)

จากสูตร

$$Z_\beta = \frac{\bar{\delta} - \Delta}{\sigma/\sqrt{N}}$$

$$\bar{\delta} = \Delta + Z_\beta \left(\frac{\sigma}{\sqrt{N}} \right)$$

Curve B มี mean difference (Δ) เท่ากับ 5 และ $\sigma = 7$ และค่า $Z_\beta = -1.28$

ดังนั้น

$$\bar{\delta} = 5 - 1.28(7/\sqrt{N})$$

ดังนั้นต้องการให้ค่า δ ของ curve A และ B เท่ากับค่าเดียวกันคือ $|\bar{\delta}|$ ซึ่งเท่ากับ $13.7/(\sqrt{N})$ ทำให้ได้ความสัมพันธ์ซึ่งใช้ในการคำนวณหาขนาดของตัวอย่าง (N) ได้ดังต่อไปนี้

$$\frac{13.7}{\sqrt{N}} = 5 - \frac{1.28(7)}{\sqrt{N}}$$

$$N = \frac{(13.7 + 8.96)^2}{5^2} = 20.5 \cong 21.$$

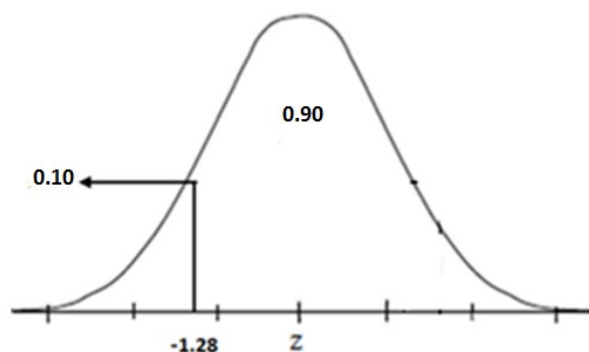
โดยสรุปจากความสัมพันธ์ข้างบน สามารถนำมาสร้างสมการหาค่าขนาดของตัวอย่าง (N) ได้ดังต่อไปนี้

$$\bar{\delta} = (\sigma Z)/\sqrt{N} = \Delta + Z_\beta (\sigma/\sqrt{N})$$

$$N = \left(\frac{\sigma}{\Delta} \right)^2 (Z_\alpha + Z_\beta)^2$$

สามารถใช้สมการนี้คำนวณหาค่า N ได้ ถ้าทราบค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$$N = (7/5)^2 \cdot (1.96 + 1.28)^2 = 20.58 \sim 21$$

รูปที่ 3. ค่า Z ที่สอดคล้องกับความน่าจะเป็นที่จะยอมรับ H_a เท่ากับ 90% และความน่าจะเป็นที่จะปฏิเสธ H_a เท่ากับ 10% เป็นลักษณะของ one-sided test²

ตารางที่ 1. ขนาดของตัวอย่างที่ขึ้นกับค่าของ β เมื่อ $\Delta = 5$ และ $\sigma = 7$ สำหรับ paired test ($\alpha = 0.05$)¹

Beta (%)	Sample size, N
1	36
5	26
10	21
20	16

ดังนั้นการใช้ขนาดของตัวอย่างเท่ากับ 21 จะทำให้ได้การทดสอบทางสถิติ (statistical test) ที่มีค่า 90% power ($1-\beta = 90\%$) ต่อ alternative (H_a) มีค่าความแตกต่าง (Δ) เท่ากับ 5 ที่ระดับนัยสำคัญเท่ากับ 5% ($\alpha = 5\%$) การเลือกใช้ค่า β หรือ power ($1-\beta$) ที่ต่างกัน จะมีผลต่อจำนวนของตัวอย่างที่คำนวณได้ดังแสดงในตารางที่ 1

สรุปจากตัวอย่างนี้คือทำการทดสอบสมมติฐาน (H_0) ที่ว่าความแตกต่างของความดันโลหิตของกลุ่มตัวอย่างที่ให้ยาจริง (test) กับกลุ่มที่ให้ยาหลอก (placebo) เท่ากับ 0 โดยกำหนดระดับความเสี่ยงที่จะสรุปผิด (α) ไว้ที่ระดับต่ำ เช่น 5% และพิจารณาว่าความแตกต่างของระดับความดันเลือด 5 mmHg ($\Delta = 5$) ถือได้ว่ามากพอที่จะแปลผลได้ว่าเป็นความแตกต่างที่มีนัยสำคัญในทางปฏิบัติ (practical significance) ดังนั้นเท่ากับว่าอีกสมมติฐานทางเลือก (alternative) ของการทดสอบ คือ H_a คือสมมติฐานที่ว่าความแตกต่างของความดันโลหิต ≥ 5 mmHg มีนัยสำคัญ ดังนั้นกำหนดค่า $\Delta = 5$ และสามารถกำหนดระดับความเสี่ยงที่จะสรุปผิดของ H_a (β) ไว้ที่ระดับค่อนข้างต่ำ ซึ่งโดยทั่วไปมักอยู่ระหว่าง 5% ถึง 20% ในตัวอย่างกำหนดไว้ที่ 10% จากค่า α และ β ที่กำหนดสามารถหาค่า Z_α และ Z_β สำหรับ H_0 และ H_a ได้ตามลำดับ จากนั้นคำนวณหาค่าความแตกต่างของความดันโลหิตโดยเฉลี่ย (\bar{D}) ที่ทำให้ได้ค่า Z_α และ Z_β ดังกล่าว โดยใช้ข้อมูลของค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง (σ) โดยค่า \bar{D} ทั้งคู่ต้องมีค่าเท่ากับ ทำให้สามารถคำนวณหาค่า N ในสมการของ \bar{D} ได้ว่าต้องมีค่าเท่าใดจึงทำให้ค่า \bar{D} เท่ากัน

ในสถานการณ์ส่วนมากแล้วไม่ทราบค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน จึงจำเป็นต้องทำการประมาณค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานมาก่อนเพื่อใช้ในการคำนวณหาขนาดของตัวอย่าง (N) ในกรณีนี้จะนำค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ประมาณได้ไปแทนค่า σ ในสมการ แต่จะทำให้ได้ค่าตัวเลขที่น้อยไปจากสมการ เนื่องจากค่าของ Z_α และ Z_β มีค่าน้อยกว่าค่า t-value ที่สอดคล้องกันซึ่งควรจะใช้ในสมการแทนค่า Z เมื่อไม่ทราบค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานที่แท้จริง วิธีการแก้ไขทำได้โดยใช้ค่า Z ในการคำนวณตามสมการเช่นเดิมแต่ให้มีการเพิ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่งขึ้นมาเพื่อชดเชยการที่ใช้ค่า Z แทนค่า t ในสมการ โดยเสนอให้มีค่าเท่ากับ $0.5Z\alpha^2$

ตัวอย่างสำหรับ single-sample test

ตัวอย่างที่ 1

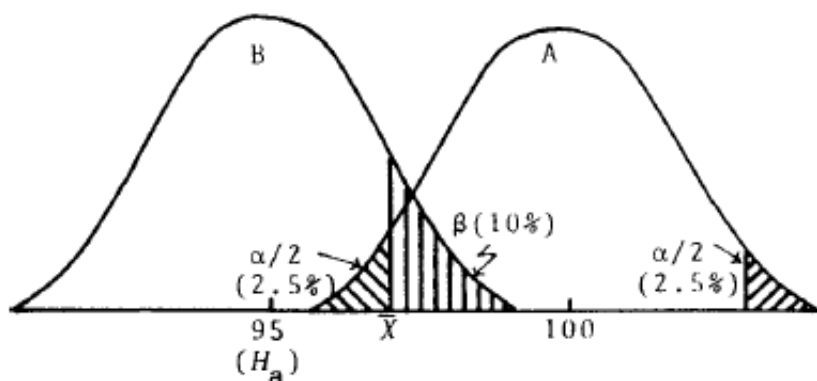
พิจารณาถึงการทดสอบปริมาณยาเฉลี่ยในยาเม็ดที่ผลิตขึ้นเทียบกับปริมาณที่ระบุบนฉลาก คือ 100 mg ต่อเม็ด โดยกำหนดค่า β เท่ากับ 10% สำหรับความแตกต่าง -5 mg ($\Delta = 5$) ซึ่งสอดคล้องกับ $Z_\beta = 1.28$ (one-sided test, ตารางที่ 2) โดยจะทดสอบสมมติฐาน H_0 แบบสองด้าน (two-sided test) ที่ระดับความมีนัยสำคัญเท่ากับ 95% ($\alpha = 5\%$) ซึ่งสอดคล้องกับ $Z_\alpha = 1.96$ (ตารางที่ 2) ถ้ามีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) เท่ากับ 3 ต้องสุ่มยาเม็ดมาจำนวนกี่เม็ดมาวิเคราะห์หาปริมาณด้วยยาเฉลี่ยต่อเม็ด สรุปก็คือเมื่อทำการกำหนดค่า power (1- β) เป็น 90% เพื่อจะตรวจหาความแตกต่างของปริมาณยาที่แท้จริง (95 mg หรือน้อยกว่า) กับปริมาณที่ระบุบนฉลาก (100 mg) ว่าต้องใช้จำนวนตัวอย่างยาเม็ดจำนวนกี่เม็ด โดยทำการทดสอบแบบสองด้านที่ระดับความมีนัยสำคัญที่ 95% ($\alpha = 5\%$) ดังแสดงในรูปที่ 4

$$N = [3/5]^2 (1.96 + 1.28)^2 = 3.8$$

จากการคำนวณได้ว่าให้สุ่มยามา 4 เม็ดมาทำการวิเคราะห์หาปริมาณยาในแต่ละเม็ด ก็จะเพียงพอที่จะสอดคล้องกับค่า α และ β ที่กำหนด

ตารางที่ 2. ค่าของ Z_α และ Z_β สำหรับการคำนวณหาขนาดตัวอย่าง ที่เรียกเก็บ¹

	Z_α		Z_β
	One-sided	Two-sided	One-sided
1%	2.32	2.58	2.32
5%	1.65	1.96	1.65
10%	1.28	1.65	1.28
20%	0.84	1.28	1.84

รูปที่ 4. แผนภาพอธิบายการคำนวณขนาดของตัวอย่าง โดยมีพื้นฐานจากการกำหนดค่า α , β , Δ และ σ :

$$\alpha = 0.05, \beta = 0.10, \Delta = 5, \text{ และ } \sigma = 3; H_0: \Delta = 0, H_a: \Delta = 5^1$$

แต่ถ้าไม่ทราบค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของยาเม็ดที่ผลิตทั้งหมด และใช้ค่าประมาณการของความเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3 แทนในสมการ การหาจำนวนตัวอย่างของยาเม็ดที่ถูกต้องมากกว่าสามารถทำได้ โดยเพิ่มค่า $0.5Z\alpha^2$ ดังนั้น

$$N = 3.8 + 0.5(1.96)^2 = 3.8 + 1.92 = 5.2$$

กล่าวคือจำนวนตัวอย่างจะเป็น 6 เม็ด

ตัวอย่างที่ 2

ในกรณีที่จะตรวจน้ำหนักเฉลี่ยของยาเม็ดว่าความแตกต่างจากน้ำหนักเป้าหมาย โดยกำหนดให้ความแตกต่างดังกล่าวเท่ากับ 3 mg ขึ้นไปมีนัยสำคัญ ($\Delta = 3$) ที่ระดับความเชื่อมั่น 90% ($\alpha = 0.10$) ทำให้มีโอกาสที่จะสรุปว่าความแตกต่าง 3 mg ขึ้นไปดังกล่าวเกิดขึ้นที่ รุนการผลิตยาเม็ดดังกล่าวได้น้ำหนักเป็นไปตามเป้าหมายควรจะกำหนดให้มีค่าน้อย เช่น 5% ($\beta = 0.05$) ถ้าทราบค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานว่าเท่ากับ 10 ($\sigma = 10$) สามารถคำนวณว่าต้องสุ่มตัวอย่างจำนวนเท่าไรมาทำการทดสอบหาค่าเฉลี่ยของน้ำหนักยาเม็ดว่าเกินกว่าเป้าหมายเท่ากับ 3 mg ขึ้นไปหรือไม่ ถ้าไม่เกินก็ผ่านการทดสอบที่ระดับ $\alpha = 0.10$ และ $\beta = 0.05$

$$\begin{aligned} N &= (\sigma/\Delta)^2 (Z_\alpha + Z_\beta)^2 \\ &= (10/3)^2 (1.96 + 1.28)^2 \\ &= 116.64 \\ &= 117 \text{ เม็ด} \end{aligned}$$

ตัวอย่างการพิจารณาหาขนาดตัวอย่างเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของสองกลุ่ม¹

สำหรับการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย (mean) ของ 2 กลุ่มการทดลองที่เป็นอิสระต่อกันในกรณีนี้

$$Z_\alpha = \frac{\delta - 0}{\sqrt{\frac{\sigma_1^2}{N_1} + \frac{\sigma_2^2}{N_2}}} \text{ และ } \delta = Z_\alpha \left(\sqrt{\frac{\sigma_1^2}{N_1} + \frac{\sigma_2^2}{N_2}} \right)$$

$$Z_\beta = \frac{\delta - \Delta}{\sqrt{\frac{\sigma_1^2}{N_1} + \frac{\sigma_2^2}{N_2}}} \text{ และ } \delta = Z_\beta \left(\sqrt{\frac{\sigma_1^2}{N_1} + \frac{\sigma_2^2}{N_2}} \right) + \Delta$$

ดังนั้น

$$Z_\alpha \left(\sqrt{\frac{\sigma_1^2}{N_1} + \frac{\sigma_2^2}{N_2}} \right) = Z_\beta \left(\sqrt{\frac{\sigma_1^2}{N_1} + \frac{\sigma_2^2}{N_2}} \right) + \Delta$$

เมื่อมีจำนวนที่ทำการทดสอบของแต่ละกลุ่มที่เท่ากัน ($N_1 = N_2 = N$) ถ้าทราบค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation, $\sigma_1 = \sigma_2 = \sigma$) จะสามารถหาค่าจำนวนของตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม (N) ได้ดังนี้¹

$$Z_\alpha \left(\sqrt{\frac{\sigma^2}{N} + \frac{\sigma^2}{N}} \right) = Z_\beta \left(\sqrt{\frac{\sigma^2}{N} + \frac{\sigma^2}{N}} \right) + \Delta$$

เนื่องจากค่า Z_α เป็นบวก ส่วน Z_β เป็นลบ (รูปที่ 1) หรือค่า Z_α เป็นลบ ส่วน Z_β เป็นบวก (รูปที่ 4) ดังนั้น

$$(Z_\alpha + Z_\beta) \left(\sqrt{\frac{\sigma^2}{N} + \frac{\sigma^2}{N}} \right) = \Delta \text{ หรือ } -\Delta$$

$$(Z_\alpha + Z_\beta)^2 \left(\frac{\sigma^2}{N} + \frac{\sigma^2}{N} \right) = (\Delta)^2 \text{ หรือ } (-\Delta)^2$$

$$(Z_\alpha + Z_\beta)^2 2 \left(\frac{\sigma^2}{N} \right) = \Delta^2$$

$$N = 2 \left(\frac{\sigma}{\Delta} \right)^2 (Z_\alpha + Z_\beta)^2$$

แต่ถ้าไม่ทราบค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) แต่มีการประเมินหาค่ามาก่อนแล้ว ให้ใช้ค่าที่ประเมินได้แทนค่า σ ในสมการในการคำนวณหาค่า N และให้เพิ่มค่าแก้ไขคือ $0.5Z_\alpha^2$ โดยมี 2 กลุ่มการทดลอง ดังนั้นจึงเติม $0.25Z_\alpha^2$ ลงไปในการคำนวณหาค่าจำนวนตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม

ตัวอย่างสำหรับ paired-sample test

ตัวอย่างที่ 3

พิจารณาหาขนาดของตัวอย่างสำหรับการออกแบบของสองกลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน จากการเปรียบเทียบดาร์บยาเม็ด 2 ตำรับที่ต่างกันในเรื่องของการละลาย (dissolution time) โดยที่ทั้ง 2 ตำรับแตกต่างกันที่สารช่วยลื่น (lubricant) ที่ใช้ ในกรณีนี้กำหนดเวลาที่แตกต่างกันในการที่ยาเม็ดปลดปล่อยตัวยาออกมา 80% เป็นตัวบ่งชี้ถึงความแตกต่างของตำรับ ถ้าเวลาดังกล่าวแตกต่างกัน 10 นาทีถือว่าดาร์บยาเม็ดทั้งสองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในแง่การละลายของยาเม็ด ($\Delta = 10$) เนื่องจากการละลายของยาเม็ดเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ดังนั้นจึงกำหนดค่า β error ต่ำมากที่สุดที่ 1% ข้อมูลจากการทดลองการละลายของยาเม็ดในขั้นตอนการพัฒนาตำรับ ประเมินค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความแตกต่างในเวลาดังกล่าวไว้ที่ 5 นาที จากข้อมูลที่มีอยู่และกำหนดค่า α ที่ 0.05 สามารถหาขนาดของตัวอย่างได้ดังนี้

$$N = 2 \left(\frac{\sigma}{\Delta} \right)^2 (Z_\alpha + Z_\beta)^2$$

กำหนดค่า $\alpha = 0.05$ ดังนั้น $Z = 1.96$

กำหนดค่า $\beta = 0.01$ ดังนั้น $Z = 2.32$ (ตารางที่ 2)

$$\sigma = 5, \Delta = 10$$

$$N = 2 [5/10]^2 (1.96+2.32)^2 = 9.16$$

เนื่องจากไม่ทราบค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังนั้นจะเพิ่มเทอม $0.25Z\alpha^2$ ลงในสมการ

$$N = 9.16 + 0.25 (1.96)^2 = 10.12 = 11 \text{ เม็ด ต่อตำรับ}$$

ดังนั้นทำการทดสอบการละลายของยาเม็ดจำนวน 12 เม็ดต่อ 1 ตำรับ เนื่องจากเครื่องทดสอบการละลายทำการทดสอบ 6 เม็ดต่อ 1 ครั้งของการเดินเครื่อง

ตัวอย่างที่ 4

ทำการศึกษา bioequivalence เพื่อเปรียบเทียบ bioavailability ของยาเม็ดตำรับที่พัฒนาแล้วในรุ่นการผลิตจริง (production batch) กับตำรับที่ผลิตในรุ่นการผลิตขนาดต้นแบบ (pilot-sized batch) โดยเปรียบเทียบค่าพื้นที่ภายใต้เส้นโค้งของการปล่อยกราฟระหว่างระดับยาในเลือดกับเวลา (AUC) และระดับยาสูงสุดในเลือด (peak plasma concentration, C_{max}) ที่ได้จากการรับประทานยาเม็ด 2 ทั้งตำรับ ออกแบบให้การศึกษา มีค่า $\beta = 0.20$ (80% power) สำหรับการตรวจสอบความแตกต่างที่ 20% ($\Delta = 0.20$) ระหว่าง 2 ตำรับ การศึกษาดำเนินการที่ระดับความมีนัยสำคัญเท่ากับ 5% ($\alpha = 0.05$) ประเมินหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของสัดส่วนของแต่ละพารามิเตอร์ คือ AUC หรือ C_{max} ของรุ่นการผลิตจริงต่อรุ่นการผลิตต้นแบบ ซึ่งในแต่ละพารามิเตอร์จะให้ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ต่างกัน เนื่องจากไม่แน่ใจว่าค่าพารามิเตอร์ใดที่สำคัญกว่ากัน ทำให้ตัดสินใจเลือกค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานที่กว้างกว่ามาใช้ เพื่อพิจารณาให้ได้จำนวนตัวอย่างผู้ป่วยที่มากที่สุดจากการคำนวณ ในกรณีนี้เลือก C_{max} ซึ่งมีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ประเมินได้มากกว่า คือค่าประมาณ 0.30 ด้วยเหตุที่การออกแบบการศึกษา bioequivalence เป็นลักษณะของ paired t-test โดยใช้ตัวอย่างกลุ่มเดียวกัน ดังนั้นจึงใช้การคำนวณต่อไปนี้หาค่าจำนวนตัวอย่าง

$$N = (\sigma/\Delta)^2 (Z_\alpha + Z_\beta)^2$$

โดยมีการเพิ่มค่า $0.5Z\alpha^2$ ลงในสมการเนื่องจากไม่ทราบค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานที่แท้จริง แต่ใช้การประเมินหาจากการทดลอง

$$N = [0.3/0.2]^2 (1.96+1.84)^2 + 0.5 (1.96)^2 = 19.6$$

ดังนั้นในการทดลองเปรียบเทียบ bioavailability ของ 2 ตำรับนี้จึงใช้จำนวนตัวอย่าง 20 คน

ในบางครั้งขนาดของตัวอย่างที่คำนวณเพื่อให้ได้ค่าระดับความผิดพลาด α และ β ตามต้องการนั้น อาจมีจำนวนมากจนเกินไปเมื่อต้องพิจารณาถึงเวลาและค่าใช้จ่ายในการทดสอบ ทำให้ต้องมีกรณีประนีประนอม (ตารางที่ 1) ซึ่งโดยมากทำได้โดยลดหย่อนความต้องการในค่า α และ β แต่โดยทั่วไปแล้วค่า α มักจะกำหนดให้คงที่โดยข้อบังคับต่าง ๆ ทำให้ทำการประนีประนอมได้เฉพาะค่า β เท่านั้น แต่การลดหย่อนดังกล่าวทำให้เพิ่มความน่าจะเป็นในการได้ข้อสรุปที่ไม่ถูกต้อง ในแง่ของการทดสอบเชิงสถิติแนวทางอื่น ๆ ในการลดจำนวนตัวอย่างได้แก่ การเพิ่มความแม่นยำ (precision) ของการทดสอบโดยการ

ปรับปรุงวิธีการวิเคราะห์ หรือทำการควบคุมสถานะการทดลองภายนอกอื่น ๆ ให้คงที่ระหว่างการทดลอง นอกจากนั้นอีกแนวทางหนึ่งได้แก่การเพิ่มค่า Δ กล่าวคืออนุญาตให้ยอมรับค่าที่มากขึ้นสำหรับความแตกต่างที่ถือว่ามีนัยสำคัญในทางปฏิบัติ

ตารางที่ 3 ระบุค่าขนาดของตัวอย่างสำหรับการกำหนดค่า α/Δ , α และ β เมื่อมีการประเมินค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ในกรณีของรูปที่ 1 ทดสอบสมมติฐานความแตกต่างของความดันโลหิตของกลุ่มตัวอย่างที่ให้ยาจริงกับกลุ่มที่ให้ยาหลอกเท่ากับ 0 โดยกำหนด α ไว้ที่ 0.05 และพิจารณาว่าความแตกต่างของระดับความดันโลหิต 5 mmHg ($\Delta = 5$) ถือได้ว่ามากพอที่จะแปลผลได้ว่าเป็นความแตกต่างที่มีนัยสำคัญในทางปฏิบัติ และกำหนดระดับ β ไว้ที่ 0.10 มีค่า $\sigma = 7$ ดังนั้นค่า $SD/\Delta = 7/5 = 1.4$ เมื่อพิจารณาจากตารางที่ 3 เมื่อค่า estimate SD/Δ เท่ากับ 1.40 พบว่าอยู่ใกล้เคียงกับค่า 1.5 และกรณีของ one-sample test มีค่า β เท่ากับ 0.10 ค่า α เท่ากับ 0.05 จะระบุขนาดตัวอย่างเท่ากับ 26 ซึ่งถ้าใช้การคำนวณจากสูตรพบว่าได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 20.5 สำหรับค่า SD/Δ เท่ากับ 1.4

จากตัวอย่างที่ 3 หาขนาดของตัวอย่างสำหรับการเปรียบเทียบตำรับยาเม็ด 2 ตำรับที่ต่างกันในเรื่องของเวลาที่ยาเม็ดปลดปล่อยตัวยาออกมา 80% ถ้าแตกต่างกัน 10 นาทีถือว่าตำรับยาเม็ดทั้ง 2 ตำรับแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ($\Delta = 10$) กำหนดค่า β ที่ 0.01 ประเมินค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความแตกต่างในเวลาดังกล่าวไว้ที่ 5 นาที ค่า α ที่ 0.05 ดังนั้นค่า $SD/\Delta = 5/10 = 0.5$ เนื่องจาก 2 ตำรับเป็นอิสระจากกันจึงเป็น two-sample test ดังนั้นจากตารางที่ 3 ค่า estimate SD/Δ เท่ากับ 0.5 กรณีของ two-sample test มีค่า β เท่ากับ 0.01 ค่า α เท่ากับ 0.05 จะระบุขนาดตัวอย่างเท่ากับ 11 ตัวอย่างต่อกลุ่ม ซึ่งถ้าใช้การคำนวณจากสูตรพบว่าได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 10.12

ตารางที่ 3. ขนาดของตัวอย่างที่ต้องการสำหรับ two-sided t test ที่มีการประเมินค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน¹

Estimated S/ Δ	One-sample test								Two-sample test with N units per group							
	Alpha = 0.05				Alpha = 0.01				Alpha = 0.05				Alpha = 0.01			
	Beta =				Beta =				Beta =				Beta =			
	0.01	0.05	0.10	0.20	0.01	0.05	0.10	0.20	0.01	0.05	0.10	0.20	0.01	0.05	0.10	0.20
4.0	296	211	170	128	388	289	242	191	588	417	337	252	770	572	478	376
2.0	76	54	44	34	100	75	63	51	148	106	86	64	194	145	121	96
1.5	44	32	26	20	58	54	37	30	84	60	49	37	110	82	69	55
1.0	21	16	13	10	28	22	19	16	38	27	23	17	50	38	32	26
0.8	14	11	9	8	19	15	13	11	25	18	15	12	33	25	21	17
0.67	11	8	7	6	15	12	11	9	18	13	11	9	24	18	15	13
0.5	7	6	5	4	10	8	8	7	11	8	7	6	14	11	10	8
0.4	6	5	4	4	8	7	6	6	8	6	5	4	10	8	7	6
0.33	5	4	4	3	7	6	6	5	6	5	4	4	8	6	6	5

จากตัวอย่างที่ 4 เปรียบเทียบ bioavailability ของยาเม็ดตำรับที่พัฒนาแล้วในรุ่นการผลิตจริงกับรุ่นการผลิตขนาดต้นแบบ โดยเปรียบเทียบ C_{max} ที่ได้จากการรับประทานยาเม็ดทั้ง 2 ทั้งตำรับ ออกแบบให้

การศึกษาที่มีค่า $\beta = 0.20$ ค่า $\Delta = 0.20$ ศึกษาที่ระดับความมีนัยสำคัญเท่ากับ 5% ($\sigma = 0.05$) ประเมินหาค่า เบี่ยงเบนมาตรฐานของ C_{\max} เท่ากับ 0.30 ดังนั้นค่า $SD/\Delta = 0.30/0.20 = 1.5$ ด้วยเหตุที่การออกแบบการศึกษา เป็นลักษณะของ paired t-test ใช้ตัวอย่างกลุ่มเดียวกัน จึงเป็น one-sample test จากตารางที่ 3 ค่า estimate SD/Δ เท่ากับ 1.5 กรณีของ one-sample test มีค่า β เท่ากับ 0.20 ค่า α เท่ากับ 0.05 จะระบุขนาดตัวอย่าง เท่ากับ 20 ตัวอย่าง ซึ่งถ้าใช้การคำนวณจากสูตรพบว่าได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 19.6

สรุป

สามารถคำนวณหาจำนวนตัวอย่างที่จำเป็นต้องใช้สำหรับการทดลองเชิงเปรียบเทียบทั่วไป เพื่อที่จะสรุปว่าค่าความแตกต่างที่ได้จากการทดลองแตกต่างจากค่าความแตกต่างที่กำหนดขึ้นสำหรับการเปรียบเทียบ (Δ) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่นที่กำหนดขึ้นหรือไม่โดยอิงหลักความน่าจะเป็น ควรกำหนดให้มีความน่าจะเป็น (α) ต่ำที่จะสรุปผิดว่าค่าความแตกต่างที่ไม่เกินจากค่าที่กำหนดมีนัยสำคัญทั้ง ๆ ที่ไม่มีนัยสำคัญ รวมทั้งมีความน่าจะเป็น ($1 - \beta$) สูงที่จะสรุปว่าค่าความแตกต่างที่เกินจากค่าที่กำหนดจะมีนัยสำคัญจริง หรืออีกนัยหนึ่งคือมีความน่าจะเป็น (β) ต่ำที่จะสรุปผิดว่าค่าความแตกต่างที่เกินจากค่าที่กำหนดดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทั้ง ๆ ที่มีนัยสำคัญ โดยกำหนดค่า α และ β ที่ต่ำ และจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สามารถนำมาคำนวณหาจำนวนตัวอย่างที่ต้องการสำหรับการทดลองเชิงเปรียบเทียบได้

เอกสารอ้างอิง

1. Bolton S, Bon C. Pharmaceutical statistics. Practical and clinical applications. 5th ed. New York, Sanford Bolton, Informa Health Care. 2010; 102, 151-159.
2. De Muth JE. Basic statistics and pharmaceutical statistical applications. 3rd ed. New York, CRC Press. 2014; 181.
3. Khar RK, Vyas SP, Ahmad FJ, Jain GK. Lachman/Lieberman's the theory and practice of industrial pharmacy. 4th ed. New Delhi, CBS Publishers & Distributors. 2013; 331-332.